

**ОКУУЧУЛАРДЫН ОКУУ-ЧЫГАРМАЧЫЛЫК ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН
АКТИВДЕШТИРҮҮНҮН ШАРТЫ КАТАРЫ ИНТЕРАКТИВДҮҮ ОКУТУУНУН
ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ**

**ОСОБЕННОСТИ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ КАК УСЛОВИЕ
АКТИВИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ И ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ**

**FEATURES OF INTERACTIVE TEACHING AS A CONDITION FOR ACTIVATING THE
EDUCATIONAL AND CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS**

***Аннотация:** Макалада окуучулардын окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүн активдештирүү процессин натыйжалуу жүргүзүү үчүн маалыматтык-компьютердик технологияны системалуу жана үзгүлтүксүз колдонуу зарылдыгы тууралуу баяндалат.*

***Аннотация:** В статье описывается необходимость систематического и регулярного использования информационных и компьютерных технологий для эффективной активизации учебной и творческой деятельности студентов.*

***Abstract:** The article describes the need for systematic and regular use of information and computer technology for effective activation of students' educational and creative activities.*

***Түйүндүү сөздөр:** окуу- чыгармачылык жөндөмдүүлүктөр, чыгармачылык ишмердүүлүк, руханий баалуулуктар, электрондоштуруу, өнүктүрүүнүн компоненттери.*

***Ключевые слова:** учебно-творческие способности, творческая деятельность, духовные ценности, электронизация, компоненты развития.*

***Key words:** learning-creative abilities, creative activity, spiritual values, electronicization, components of development.*

Билим берүү жылдан жылга өнүгүп барат жана аны менен бирге билим берүүнүн жаңы ыкмалары да түзүлүп, мүмкүн болушунча мамлекет тарабынан ар тараптан билим алганга шарттар түзүлүп жатат. XXI-кылымда билим берүү процесси аябай чоң деңгээлге жетип, заманбап технологиялардын жардамы менен сабактар өткөрүлүп жатат. Алсак, мындан 10 жыл мурун интерактивдүү доскалар, проектор менен сабак берүү жокко эсе болчу. Азыр баары электрондоштурулган, билим алгандарга да, сабак берген мугалимдерге да женилдиктер каралып түзүлүүдө.

Заманбап билим берүү системасы, мына ушул шарттар менен биргеликте мугалимдерге эркин, чыгармачыл, маданияттуу жана активдүү инсанды тарбиялоо талабын күчөткөндүгү, окуучулардын окуу-чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн азыркы учурдагы ролун жогорулатууда. Ошондой эле, окумуштуулардын изилдөөлөрүнө таянып, окуу-чыгармачылык, чыгармачылык ишмердүүлүк, жөндөмдүүлүк түшүнүктөрүнүн мааниси, мазмуну белгиленип, бул түшүнүктөр «окуучунун окуу-чыгармачыл жөндөмдүүлүгү» түшүнүгүн аныктап алууга мүмкүндүк берүүдө.

Окуучулардын окуу-чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрү материалдык жана руханий баалуулуктарды түзүүдө, жаңылыктарды, табылгаларды жаратууда талапка жооп берүүчү иш-аракеттин аткарылышын ийгиликтүү камсыз кылуучу жекече психологиялык өзгөчөлүктөрдүн комплекси деп аныкталган. Окуучулардын окуу-чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү маселелерин изилдөөнүн алкагында окуучулардын окуу-чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн компоненттери бир канча окумуштуулардын изилдөө объектисине айланууда жана изилдөө иштеринин жыйынтыктары менен биргеликте ишке ашыруу, жолго коюу жолдору да сунушталып келет.

Заманбап билим берүүдө ар турдуу жаны технологиялар мыкты билим алуу үчүн эн зарыл шарт болууда. Анткени, жаңы технологиялар жалпы эле коомдун өнүгүшүнө өбөлгө түзөт. Бул өнүгтөн алып караганда **“интерактивдүү окутуу”** окуучулардын окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүн активдештирүүсүнүн шарты катары өзгөчөлүктөрүн ачып көрсөтүү азыркы учурда негизги максаттардан болуп эсептелүүдө.

Окутуу процессинде окуучулар белгилүү билимдерге билгичтиктерге көндүмдөргө ээ болушат. Билим бул окуучунун мээсинде болуп өтүүчү психикалык процесстин натыйжасы. Билим окуучунун өзүнүн активдүү окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн натыйжасында пайда болот. Ошондуктан окутуу окуучу менен окутуучунун ортосундагы өз ара аракеттенишүү процесси болуп эсептелет жана анын натыйжасында окуучуда белгилүү билимдер, билгичтиктер жана көндүмдөр калыптанат.

Мугалим окуучунун ишмердүүлүгүн (аракеттер система) уюштурат, багыттайт жана контролдойт. Зарыл болгон каражаттарды жана маалыматтарды камдап берет. Ар кандай иш аракетте өз ара байланышкан эки процесс болот: **калыбына келтирүүчү (кайталоочу)** жана **чыгармачылык процесси**.

Калыбына келтирүүчү иш-аракетте адам буга чейин иштелип чыккан ыкмаларды, фактыларды түшүнүктөрдү кайра эстеп калыбына келтирет же кайталайт.

Окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгү болсо мындан айырмаланып кандайдыр бир жаңы нерсени түзүүгө багытталат. Сабак окутуу процессинде окуучуларда ушул ишмердүүлүктөрдүн экөөнү тең көрүүгө болот. Ошентип, калыбына келтирүүчү иш аракеттин натыйжасында мурда айтылып көрсөтүлгөндөр, жасалгандар, колдонулгандар ж.б. тушүрүлүп толук кайталанат, б.а. репродукцияланат.

Өзгөрүү окуу процессинин ар бир бөлүгүн камтып, анын бардык катышуучуларынын бири-бирине болгон байланышын жаңы деңгээлге көтөрүүгө жана ошондой эле жаңы технологияларды колдонууга багытталышы керек. Демек, окуучуларды окутууда мектеп мугалимдеринин кесиптик даярдыгын терең анализдөө жана аны азыркы талаптарга ылайыкташтыруу **актуалдуу илимий маселе** болуп саналат.

Интерактивдүү окутуу окуучулардын окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүн активдештирүү процессин натыйжалуу жүргүзүү үчүн биринчи ирээтте маалыматтык-компьютердик технологияны системалуу жана үзгүлтүксүз колдонуу зарыл. Россия Федерациясында мектептерде компьютердик технологияларды сабакка киргизүү боюнча бир нече диссертациялык изилдөөлөр жүргүзүлгөн. Брусницына Г.Г., Добудько Т.В., Зияутдинова С.М., Литвинович О.И., Ряхинова И. Б., Сергеева Т.Ф. жана башкалардын диссертациялык изилдөөлөрү компьютердик технологиянын окуу процессинде жаны технология катары колдонуунун теориялык жана практикалык маселелерине арналган. Ал эми Кыргыз Республикасында жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу боюнча диссертациялык изилдөөлөр төмөнкү окумуштуулар : Ороскулов Т.Р. (1992-ж.), Басина О.Н. (1995-ж.), Кененбаев А.М. (2001 -ж.), Нуржанова С.А (2004-ж.), Карагулов Д. (2005-ж.), Панкова Г.Д. (2005-ж.), Рыбина Т.И. (2007-ж.), Ажыбаев Д.М. (2008-ж) тарабынан жүргүзүлгөн. Алардын изилдөөлөрүнө таянсак, азыркы учурда мектеп мугалимдери маалыматтык-компьютердик технологияны толук өздөштүрүп, аны практикада колдонуу көндүмдөрүнө сөзсүз түрдө ээ болушу зарыл. Жана мугалимдер окуу процессинде маалыматтык

технологияны колдонуу аркылуу мектеп окуучуларынын тиешелүү кызыгуусун пайда кылаарын, окуу процесси жогорку ылдамдыкта жүргүзүлө тургандыгын жана ар бир окуучунун өз алдынча иштей билүүсүнө шарт түзүлө тургандыгын илимий жактан негиздешет.

Окуучулардын таанып билүүчүлүк жана окуу-чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн, өз билимин өнүктүрүү, өзүн-өзү таанып билүү жана калыптандыруусун пайда кылуучу жана өнүктүрүүчү интерактивдүү методдордун кеңири колдонулуусу замандын талабы болуп келүүдө. Аны менен биргеликте окутуу процессинде окуучулардын окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүн активдештирөөдө **интерактивдүү технологияларды** системалуу колдонуу менен окутуунун сапатын жогорулатууга өбөлгө түзүлөөрү шексиз. Ошондуктан « **интерактивдүү сабактарды кантип түзүп отсо болот?**» деген суроо ар бир мугалимдин окуу процессин натыйжалуу уюштуруусуна туртку берген бирден-бир койгойлуу суроолордун катарын толуктап келет.

Интерактивдүү сабак мугалим менен окуучунун «**өз ара аракеттенүү**» принцибине негизделген. Интерактивдүү досканы колдонуп өткөрүлгөн сабактар кээде интерактивдүү деп аталат. Бирок методикалык көз караштан алганда, бул милдеттүү шарт эмес. Ал эми интерактивдүү сабактарды кантип түзсө болот деген суроого томонку зарыл иш-аракеттерди корсотууга болот. Алар:

- сабакты пландаштыруу;
- электрондук презентация;
- компьютер жана проекторду колдонуу.

"**Интерактивдүүлүк**» деген сөз "**өз ара аракеттенүү**" дегенди билдирет.

Интерактив-(англ .inter-өз ара,act-иш аракет) кимдир бирөө менен иштешүү, аңгемелешүү, диалог жүргүзүү **кырдаалы**. Бул усул окуучулардын мугалим менен эле эмес, өз ара да кыйла кеңири иштешүүсүнө, окуу процессинде окуучулардын демилгелүү болушуна ылайыкталат. Интерактивдүү сабактарда мугалим окутуу жана тарбиялоо максатына жетүү үчүн окуучулардын окуу ишмердигин багыттап гана турат.

Мугалим окуучу үчүн мугалим эмес, фасилитатор- жеңилдетүүчү көмөктөшүүчү, жагымдуу маанай түзүүчү, окуучуну изденүүгө түртүүчү, даяр жоопту бербестен аны табууга ылайыктап шарт же суроо табуучу, өзгөчө эмпатиялуу алып баруучуга окшош адам. Билим алууда окуучу активдүүлүк көрсөтүү керек, бирок алардын активдүүлүгүн курчутуу фасилитаторго көз каранды. Керек болсо чыр-чатакка (конфликт-тараптардын кызыкчылыктарынын карама-каршы келүүсү) чейин алып барып, кайра аларды консенсуска алып келүү.

Интерактивдүү сабак - бул окуучулар окуу процессинин субъекттери катары чыгып, бири-бири менен активдүү өз ара аракеттенише турган сабактардын формасы. Мындай сабактарда мугалим мектеп окуучуларынын гана окуу-чыгармачылык жана таанып-билүү иш-аракетин жетектейт. Интерактивдүү сабактарды түзүү үчүн алгач билим берүү процесси алдыга койгон максаттарды аныктоо зарыл. Билим Беруу законуна ылайык, ар бир сабактын максаттары, **билим берүүчү** жана **өнүктүрүүчү** болуп бөлүнөт.

Максаттарга ылайык, материалды сунуштоонун оптималдуу ыкмаларын тандоо башкы маселе болот. Ыкмаларды тандоо көбүнчө окуучулардын жаш курагына байланыштуу. Эгерде башталгыч же орто класстын окуучулары үчүн сабактын планы же долбоору иштелип жаткан болсо, анда сабакка мүмкүн болушунча көбүрөөк визуалдык көрсөтмөлөрдү кошуу зарылчылыгы бар. Булар басма жана электрондук булактар болушу мүмкүн.

Эгерде интерактивдүү сабактын негизи катары электрондук презентация жасоо керек болсо, (азыркы учурда бул абдан популярдуу), анда аны иштеп чыгууга өзгөчө көңүл буруу керек. Иллюстрация үчүн жогорку сапаттагы, жогорку резолюциядагы сүрөттөрдү гана тандоо керек.

Кезеги менен көңүлдүү иш-чаралар менен бирге компьютерди колдонуу аркылуу теориялык слайддарды алмаштыруу максатка ылайык. Мындай өткөөлдөр окуучуларды тез-тез кайталануучу иш-аракеттерден чарчоодон сактоого жардам берет.

Бирок мугалим канчалык аракет кылган болсо дагы, сабактын ортосунда окуучулардын көңүлү төмөндөй баштайт. Андай учурда компьютерден үн дизайны жардамга келет. Көрүнүктүү инсандын туура тандалган, өтө эле катуу эмес обону же аудиосу окуучулардын көңүлүн дароо бурат, аларды изилденип жаткан темага кызыктырат.

Презентация менен иштөөдөн кийин, окуучулардан сабактын обзорун жазууну сурануу дагы оз натыйжасын берет, анда алар үйрөнгөндөрүн баса көрсөтүшөт, алар үчүн кыйыныраак болгон жагдайларды дагы айтып бере алышат.

Интерактивдүү окутуунун принциптерин ишке ашыруу үчүн, өтүлгөн материалдын негизинде кыскача жыйынтыктоочу тапшырма берилсе, аны окуучулар өздөрү текшерип (мисалы, биринчи ка-

тарда отургандар экинчи катардагы окуучулардын тапшырмаларын текшерешет). Бул алардын көз карандысыздыгын көрсөтүү менен окуучуларга объективдүүлүктү жана кунт коюну тарбиялоого жардам берет, ошондой эле текшерүүчү катары өзү материалды канчалык түшүнгөндүгүн көрсөтө алганга мумкунчулук тузот.

Жогоруда белгиленгендей, **интерактивдүү** ыкма менен окутуу баарыдан мурда бул окуу процессинде окуучулардын бири-бири, ошондой эле мугалим менен өз ара байланышта болуусу жана түгөйлөрдүн же группалардын өз ара аракеттениши, кызматташтыгы жана окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн активдешүүсү болуп эсептелет.

Интерактивдүү метод - татаал идеяларды түшүнүүгө жана окутуунун максаттарына жетишүүгө жардам берген каражат катары колдонулуучу усул. Ошондой эле **интерактивдүүлүк** - идеяларды жазуу, оозеки түрдө же кандайдыр бир сигналдардын жардамы менен алмашуучулук.

Жыйынтыктап айтканда, интерактивдүү окутуунун башкы өзгөчөлүгү, окуу процесси группада биргелешип аракеттенүү аркылуу жүргүзүлгөндүгүндө. Биргелешкен иш окуучулардын ар биринин жалпы ишке, анын ичинен окуу-чыгармачылык ишмердигине кызыгуусун жаратат жана тырышып аракеттенүүнү, ойлонууну, окуу жана чыгармачылык активдүүлүктү талап кылат. Изилдөөлөр көрсөткөндөй интерактивдүү ыкма менен окутууда, окуучулардын билим сапаты дагы жогорулайт.

Адабияттар:

1. Агешин Ю.А. Информационная культура // Педагогическая информатика. 1998. -№3.-С. 10-12.
2. Анализ современного состояния средств информатики для системы образования. М.: РОСЦИО, 1992.
3. Архипова И.В. Атайын (педагогикалык) жөндөмдөрдү калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн мотивациялык механизмдери. Diss. Cand. Пед. Илимдер. Новосибирск, 1995.201с.
4. Афанасьев В.Г. Коомдук таанып билүүдөгү тутумдук мамиле жөнүндө // Философия маселелери. 1973. № 6. С. 86 – 99.
5. Асеев В.Г. Мотивация жана инсандык көйгөй. / Инсандык психологиясынын теориялык маселелери. М. 1974.
6. Беспалько В.П. Билим берүүнүн психологиялык парадокстары. // Педагогика.2000. №5. S. 13-20.
7. Белошарка В.К. Информационное моделирование в примерах и задачах: Учебное пособие. Омск: ОГПИ, 1992. - 163 с.
8. Воробьев Н.Е. Сущенко О.Т. Билим берүү иш-аракеттеринде инсандын чыгармачыл иш-аракетинин мотивациясы. - Т. 2. / VSPU. Vd, 1992.30s.
9. Везиров Т.Г. Элементы компьютерной грамотности в 7-9 классах общеобразовательной школы,- Махачкала: ДГПИ, 1992.- 65 с.